

ANGEL PABLO TELLO
(Argentina)

Neke misli o teoriji, doktrini i pretpostavkama sukoba

Taktika i strategija

Tokom poslednjih četrdeset godina sporazumi postignuti pregovorima i teritorijalne nagodbe bili su u većoj ili manjoj meri potvrda svršenih činjenica. Ratovi koji su se završili obustavom vatre a ne mirom, nametnutom podelom kojoj jedna strana pruža otpor, situacije koje se ne mogu promeniti a sa kojima se niko ne miri — sve to potiče od nekih karakteristika savremenog sveta, kao što su: proširenje međunarodnog sistema na celu planetu, sukob različitih civilizacija što isključuje jedinstveno, univerzalno prihvaćeno međunarodno pravo; ideološko rivalstvo između blokova što nekim sukobima daje prirodu mešavine građanskog i spoljnog rata, pri čemu građanski rat zahteva odlučujuću pobedu jedne strane, a inostrani rat trpi kompromise i rešenja postignuta pregovorima.

Velike sile su stvorile dva pretendenta na isti presto, pa samo jedna nova podela, neka vrsta planetarne Jalte može da pruži alternativu građanskim ratovima. Uprkos tome, te supersile sve teže kontrolišu neposlušnike. U onoj meri u kojoj se modeli koje one stvaraju pokazuju nesposobnim za rešavanje teških problema »trećih zemalja« — naročito nerazvijenih — narodi koji postaju sve svesniji svoje sudbine i novih mogućnosti koje im istorija pruža, odlučuju se da učestvuju, da deluju i da započnu da pretvaraju, sporo ili neumitno, sukob između Istoka i Zapada u sukob bogatih i siromašnih ovoga sveta, lansirajući i ostvarujući nacionalne poduhvate, sopstvene projekte utemeljene na sopstvenoj istoriji i tradiciji, čime nastoje da u svetu povrate izgubljeno dostojanstvo

Ideje koje je razvio Klauzevic, delimično izmenjene nuklearnim oružjem, ponovo se pojavljuju u sadašnjem razdoblju, nalažući da upotreba instrumenata rata u svakom trenutku bude pod kontrolom političkog razuma.

Francuski general Andre Bofr (Andre Beaufre), koji ima veliki uticaj na našu vojnu misao, podvlači razliku između apsolutnog mira i hladnog rata, što nema nikakvu konceptualnu vrednost. I jedan i drugi su modaliteti ne-rata i među njima postoji razlika u stepenu, a ne u prirodi. Misliti drugačije, kao što to čini general Bofr, znači prihvatiti da mir ne postoji i da živimo u stanju stalnog rata. Hladni rat nije rat bez obzira što tako misli poštovani francuski general.

Od onog trenutka od koga koegzistiraju države sa nespojivim ideologijama, od kojih barem jedna ima sklonost ka univerzalnosti, odnos između različitih društava, na margini odnosa između država, poprima na neki način prirodu građanskog sukoba, borbe između dveju grupacija. Ako ideologija koja sebi pridaje univerzalni karakter u svome širenju nalazi političke pristalice unutar druge države, svaka država neizbežno preduzima psihološko-političku akciju da sačuva svoje jedinstvo. To nije ništa novo, jer verski ratovi u Evropi XVII veka pružaju dobar primer te izukrštanosti unutrašnjih i spoljnih borbi, vojnih i ideoloških bitki koje se mogu uporediti sa onim što se posle drugog svetskog rata dešava na celoj našoj planeti. Možemo reći da danas države efikasnije nego u XVII veku ograničavaju eskalaciju ideoloških borbi ka silovitijim oblicima.

S druge strane, Rusi i Severnoamerikanci sukobljavali su se preko trećih u različitim delovima sveta. Uprkos tome, a korejski rat nam pruža dobar primer, Amerikanci su taj rat vodili, imajući u vidu svetsku situaciju pa su se opredelili za ograničeni rat u funkciji globalnog rivalstva sa protivnikom i nisu zagazili u totalni rat na ograničenom poprištu operacija. A sve to očigledno mimo ideja generala Bofra i drugih analitičara koji su govorili o totalnom ratu i njegovim posledicama.

Dovoljno je ponekad citirati ono što Hobson »Leviathan« kaže o prirodnom stanju da bi se našao ekvivalent sadašnje situacije. Silosi zamenjuju utvrđenja XVII veka a rakete zamenjuju topove. Novo je to što pretnja ima sada totalni i momentalni karakter zbog čega se preduzima serija mera predostrožnosti da bi se izbegao »atomski Perl Harbur«.

Pitanje koje u ovakvoj situaciji treba da postavimo jeste: da li tehnika osuđuje čovečanstvo na stalnu zebnju, na to da se ujedini ili umre, da prevaziđe podeljenost između suverenih država. Odgovor na to pitanje je konstatacija da politika, a ne oružje, stvara opasnost.

Aron je govorio: »Ili će jedan od pretendenata na carstvo odneti odlučujuću pobjedu ili će se drugi značajni centri stvoriti ili rekonstruisati. Druga mogućnost u ovoj alternativni mi je uvek izgledala verovatnijom, jer je prva izgubila važnost. Nuklearna pretinja nije sredstvo koje donosi rešenje ili ostvarivanje imperijalne moći. Ono omogućava istrebljenje, ali ne i vladanje.«

U onoj meri u kojoj se pojavljuju nove države, velike sile se manje bave ili mogu manje da se bave, potčinjavanjem nesvrstanih, regionalne zajednice država stižu više samostalnosti u odnosu na međunarodnu zajednicu a nespojivost ideoloških tumačenja ima manju težinu u stvarnom vođenju politike. Dok ima država koje dominiraju, sadašnji sistem nije jednak evropskom sistemu prošlog veka. S druge strane, ideološki ili oružani sukobi sve se više relativno ublažavaju u meri u kojoj se države »personifikuju« i međudržavna zajednica priznaje njihovu suverenost nad jednim delom prostora.

Zašto nismo u misli Klauzevica uočili neku formulaciju ovakve vrste »mir je nastavak rata drugačijim sredstvima«, kao što je to godinama docnije implicite zastupao general Bofr? Zbog jednog jedinog razloga, a to je da je Klauzevic rat definisao polazeći od specifičnosti sredstva.

Pruski general je zastupao mogućnost miroljubive koegzistencije država tokom vekova, što ne znači da ne postoje povremeni sukobi ali ne implicira eliminaciju neke od ratujućih strana.

Mogući identitet ciljeva ne treba da nas navede na dve vrste lažnih ideja. Prvo, nije istina da odnosi između država kao takvih ili međudržavni odnos implicira borbu na život ili smrt; sadašnji vidovi psihološkog ili ekonomskog rata ne smeju se doslovno tumačiti, odnosno rat se ne nastavlja kada prestane grmljavina oružja.

Druga zbrka koju treba razjasniti tiče se upotrebe reči strategija van konteksta rata. Takva upotreba nije suprotna ni prvobitnom smislu izraza, ni Klauzevicevim definicijama. U okviru rata ili oružane borbe, taktika i strategija se ne razlikuju po širini vizije (kao što se ranije verovalo) već po materijalu koji se upotrebljava

— trupe u jednom slučaju, bitke u drugom. Totalna strategija — da se vratimo na koncept generala Bofra — brka se sa politikom države kada koristi sva sredstva da bi se afirmisala u odnosu na druge države. Sa većom ili manjom jasnoćom, tekuća konceptualizacija razlikuje onoliko strategija koliko ima različitih sredstava — ekonomskih, psiholoških i vojnih. Totalna strategija kombinuje ove različite strategije i postaje način izvršenja planova koje je zamislila politika ili ciljeva koje je ona postavila. Mada je to tumačenje podložno greškama, nije teško ući u takvu vrstu razmišljanja. Na višem nivou, vođenje bitaka potčinjava se političkim težnjama (ciljevi kojima teži država) i političkim komponentama rešenja, kao što su stav neutralaca, moral civilnog stanovništva sa obe strane linije, itd. Vođenje rata u tradicionalnom smislu vodi računa o politici i njena dva smisla, određuje ciljeve koje treba postići i takođe uslovljava odnos vojnih snaga.

General Bofr više voli da govori o strategiji nego o politici iz dva razloga, jednog prihvatljivog i drugog neprihvatljivog. Želi da u »vođenju rata (ili mira) nametne maksimum preciznosti«. Pojam strategije ne zahteva više preciznosti ili sigurniji način razmišljanja nego politika. Drugi razlog je što se general Bofr boji da se iza odbacivanja izraza totalna strategija, krije izvesni povratak na veštačko razdvajanje političkog i vojnog područja. Danas nam obilje primera pokazuje da se u upravljanju mirom dobar rezultat može postići samo ako se ne brka između mira i rata. Definicija strategije koju daje general Bofr oscilira između dva pola: ili strategija obuhvata sve metode izvršenja preko kojih dolazimo do određenih ciljeva i u tome slučaju »totalna strategija« podrazumeva skup metoda kojim raspolaze država da bi postigla određene ciljeve sa upotrebom sile ili bez nje, ili je strategija »način upotrebe sile i pritiska da bi se postigli ciljevi koje je postavila politika« ili »veština dijalektike različitih volja koje koriste silu da bi rešile svoj sukob«. U tom slučaju ne možemo govoriti o strategiji nekog preduzeća ili o strategiji neke političke stranke u demokratskom sistemu, jer ni preduzeće ni stranka ne upotrebljavaju silu.

Ako priznamo da strategija ne uključuje obavezno sredstva sile ili pritiska, ništa nas ne sprečava da o »totalnoj strategiji« govorimo u doba mira. Nasuprot tome, ako se strategija izjednačuje sa stalnošću rata i svetom država, onda nju treba u njenoj celokupnosti analizirati kroz prizmu polemologije.

U ovom posljednjem slučaju prešli bismo od konceptualizacije Klauzevica na severnoameričku konceptualizaciju koja nas vodi ka jalovom dijalogu između pseudosledbenika Klauzevica i pacifista, pri čemu su i jedni i drugi, pod uticajem »hladnog rata«, skloni da previde svaku razliku između sukoba i rata; jedni povećavaju broj scenarija upotrebe sile i zamišljajući dijaboličnog neprijatelja a drugi smatrajući svaku upotrebu sile kao poraz politike.

Poredeći hladni rat sa jednim »nivoom rata«, general Bofr uki-da najvažniju razliku između mira i rata, jer, po njegovoj oceni, samo »savršen« mir nije rat-mir. Rivalstvo ili sukob interesa između na primer SSSR-a i SAD nije rat u kome istoričar može da utvrdi odgovorne, njegov početak i njegov kraj.

Zapadni stratezi imaju tendenciju da svoje modele stvaraju polazeći od modela neprijatelja, prenebregavajući implikacije specifičnog sredstva, te na kraju o hladnom ratu razmišljaju isključivo sa vojnog gledišta.

Zapadni pisci ponekad stvaraju veliku pometnju u shvatanjima. General Bofr u svom »Uvodu u strategiju« izdvaja pet modela, pri čemu peti, koji je nazvao »Klauzevicov«, postavlja ovako: »Ako su vojna sredstva kojim se raspolaže vrlo moćna, težiće se odluci vojnom pobedom u što silovitijem i kraćem sukobu.« Na neki način ovu zamisao su primenili Izrael bez uspeha, a Indija 1971. uspešno. Ostali »modeli« ovog francuskog generala su neprecizni, ne rasvetljavajući šta su rat i ne-rat i pribegavanje i nepribegavanje sili. Kao što je govorio Aron, »pravi učenik Klauzevica bi okrivio generala Bofra za najveću grešku koju čine mnogi zapadnjaci, a to je: za preokretanje formule uz odsustvo svesti da se to čini«. Ne razlikujući rat od mira i ne suprotstavljajući ih, ovakvo grešenje skoro automatski vodi tezi po kojoj je mir nastavak rata drugim sredstvima.

Radi se o osnovnom pitanju koncepta i teorije. Bofr koristi izraz strategija za svaku vrstu ljudskih odnosa, ne priznaje ili kaže da ne priznaje specifičnost rata vezanu za specifičnost sredstava iz koje proizilazi priroda ratne pojave.

Upotreba izraza »indirektna strategija« (kopirano od Liddell Harta) pokazuje još jednom konceptualnu grešku generala Bofra. Prema onome što je rekao engleski autor, reč je o jednom vidu operacijske veštine — iznad taktike, a ispod politike — sa čime mogu da se uporede iskrcavanje Velingtona (Wellington) u Portugaliji i iskrcavanje saveznika na Balkanu. Bofr kao primer »indi-

rektne strategije« navodi Hitlerovu akciju između 1933. i 1938, pri čemu taj pojam proširuje do te mere da uključuje nasilne i nenasilne metode. I time još jednom brka vojno i političko, mir i rat.

Postoji jedna tendencija da se celokupna društvena egzistencija vezuje za ratoborni karakter. Pod pretekstom da se rivalstvo između država nastavlja u doba mira dolazi se do zaključka da je mir nastavak rata drugim sredstvima. Na taj način odbacuje se očigledna i elementarna razlika između kriminala, klasne borbe ili građanskog rata, sve je to isto, sve je rat.

Ideološka borba je nesumnjivo doprinela takvom načinu razmišljanja. Ali od onog istog trenutka u kome zastupnici jedne transnacionalne ideologije preuzimaju državnu odgovornost u jednoj zemlji, oni postaju svesni, i bez nuklearnog odvrćanja, da granice postoje i da pobjeda u jednom građanskom ratu označava kraj jednog drugog sukoba.

Doktrina

Dosad smo raspravljali o nekim temama politike i strategije. Usredsredili smo se na to da pokažemo koliko je važno da vojni instrument bude podređen politici i u objašnjenju ovog osnovnog shvatanja naveli smo neke međunarodne primere koji se najviše pamte i poznaju. Takođe smo pokazali da u nuklearnom dobu politika i strategija imaju tendenciju da se, zbog novih okolnosti, međusobno mešaju, što unosi brojne znatne deformacije u političku i vojnu misao. To poslednje imalo je žalosne posledice za lokalne realnosti i mi ih svakodnevno srećemo.

Nesumnjivo je da su nuklearno oružje, ideološki sukobi i ubrzavanje naučne i tehnološke revolucije izvršili veliki uticaj na stratešku misao. Sve je to možda stvorilo situaciju sličnu onoj koju je svojevremeno na bojnopolju stvorilo otkriće baruta. Zbog toga su strateško razmišljanje i ono što nazivamo doktrinom vrlo dinamični i to primorava da se stalno prilagođavamo realnosti koja se menja.

Da li se u sadašnjem vremenu odigrava transnacionalizacija takvih razmera da je nacionalna država izgubila značaj u korist nadnacionalnih i transnacionalnih tela?

Nalazimo li se pred svetom u kome zbog neke vrste globalnog, planetarnog ujedinjavanja zemalja i nacija ustupamo suverenost?

Ujedinjene nacije su proizvod velikog napora čovečanstva da definitivno ukloni užas rata sa lica zemlje i da izradi i ustanovi kodeks miroljubive koegzistencije koja bi obuhvatila čitavu našu planetu. Taj pohvalni napor se, međutim, u prošlosti sudarao i sada se sudara sa nacionalnim raznovrsnostima i različitim nacionalnim i regionalnim interesima zemalja koji smatraju da njihove težnje nisu zadovoljene ili se smatraju nepravedno zapostavljenim, pa pribegavaju vojnoj konfrontaciji kao jednim od puteva za rešenje posebnih situacija. Istina, čovečanstvo je mnogo napredovalo od 1945. do naših dana, ali je opravdano da pitamo: je li treći svetski rat dosad izbegnut zbog OUN ili zbog straha od masovnog nuklearnog napada koji bi značio samoubistvo čovečanstva?

Bez ikakve sumnje mi još uvek živimo u doba nacija — koje u nekim slučajevima prostiru svoje snage na čitave regione — i to u velikoj meri daje obeležje budućnosti života naših naroda i ulozi države u nacionalnoj odbrani. Svaki predlog o transnacionalizaciji, bilo da je dolazio sa leve ili desne, značio je u praksi prepuštanje dela suvereniteta u korist interesa koji nisu uvek istovetni sa našim nacionalnim interesima. Na vojnom planu to je značilo udaljavanje naših oružanih snaga od transcendentale uloge koju treba da igraju u nacionalnoj odbrani i prelazak na ispunjavanje funkcije snaga unutrašnje bezbednosti u nekoj vrsti međunarodne podele rada, koja nije uvek odgovarala našim nacionalnim težnjama i potrebama. Drugačiji je slučaj kada nacija slobodno i suvereno odlučuje da uđe u sporazume o integraciji ili ugovore o transnacionalnosti koji na neki način znače prepuštanje izvesnih prostora suvereniteta. Zapadna Evropa pruža dobar primer kretanja u tome pravcu u kome je nacionalni interes svake države članice Evropske ekonomske zajednice ili Atlantskog pakta bio ojačan.

Fon der Golz (Von der Goltz) govorio je da je vojnički život »žalosno iskustvo«, ali to nikako ne znači da treba da odbacimo sve ono što nam je poznato. Ovaj nemački general je hteo da ukaže da je potrebno zauzeti dinamičan i stvaralački stav prema novim situacijama, koje se otvaraju pred nama da bi na taj način mogli tačno da predvidimo događaje i izbegnemo da nas oni zateknu nespремnim.

Prvo pitanje koje se nameće jeste, kako i na koji način treba preći od teorije na doktrinu, od racionalnog razmatranja na pravila akcije. Da bi to rešili, treba da napravimo razliku između teorije i

doktrine, smanjenog broja sredstava i velikog broja raznih političkih ciljeva, između teorije koja svuda i uvek važi i načela ograničenih na jedan period istorije.

Ranije smo rekli da intelektualna rešenja jedne države, vojnog potencijala praćenog doktrinom za njegovu upotrebu, moraju da budu na visini trenutka i imaju veliku sposobnost prilagođavanja promenljivim okolnostima.

Strategija izučava na naučni i iscrpni način sva moguća opredeljenja i predlaže rešenja. U stvarnosti, doktrina je više odraz namera nego stvarnih mogućnosti u jednom određenom trenutku.

Na taj način vojna doktrina zauzima posebno mesto u opštem sistemu pojmova koji se odnose na rat. U svom stvarnom značenju, vojna doktrina se može definisati kao skup direktivnih opredeljenja koje je zvanično usvojila neka država i koja se odnose na ono što je bitno, na ciljeve i prirodu rata kao i na pripremu zemlje i oružanih snaga i način vođenja rata.

Zašto pored teoretskih znanja, pored vojne nauke, postoje takođe i vojne doktrine ili jedna vojna doktrina? To je zato što u slučaju teorije ponekad mogu i treba da postoje razna gledišta o sredstvima za rešavanje ovog ili onog problema. U tom smislu, sučeljavanje mišljenja daje podstrek za napredak, za razvitak. U jednoj određenoj etapi doktrina bira najracionalnije elemente i utvrđuje ih zvaničnim propisima i dokumentima obaveznim za sve.

Na taj način doktrina obuhvata veoma široke aspekte rata i zbog toga ona zauzima važno mesto u koordinaciji i organizaciji. Doktrina obavezno proističe iz konkretnih uputstava politike, iz odluka političkog vođstva i, u drugom planu, iz vojnog vođstva. Odredbe vojne doktrine moraju da budu obavezne ali nije dovoljno proklamovati ih, one moraju tačno da izraze sav duh i smisao »ratnih poslova« u jednom određenom trenutku, one moraju duboko da prodru u srce oružanih snaga i u celosti budu usvojene od strane vojnih kadrova.

Načela doktrine preciziraju moguću stratešku prirodu budućeg rata; za kakav rat i protiv koga neprijatelja se treba pripremiti; kakve su oružane snage potrebne u ovom ili nekom drugom ratu (njihov sastav i organizacija, njihova materijalna snabdevenost); kakva se sredstva mogu koristiti za rešenje strateških i taktičko-

-operativnih problema u jednom budućem ratu; metodi pripreme i vođenja vojnih operacija; kako pripremiti suvozemnu vojsku, flotu i vazduhoplovne snage (vojna obuka i izobrazba) imajući u vidu prirodu budućeg rata. Doktrina, prema tome, obavezno mora da pođe od odluke o političkim ciljevima i strateškim zadacima države u slučaju rata, od ključnih potreba jačanja odbrane zemlje, od pripreme i usavršavanja oružanih snaga.

S druge strane, i vraćajući se na prethodne stranice naše analize, gledište koje doktrina izražava, treba s vremena na vreme precizirati i menjati, jer se pojavljuju novi elementi. Tehničko-vojni aspekti doktrine evoluiraju brzo, jer oni zavise skoro presudno od sredstava i metoda vođenja oružanih sukoba koji se neprekidno menjaju i usavršavaju. Drugačije rečeno, sredstva kojima raspolaže država, sputavaju i ograničavaju smernice koje ona može da usvoji na strogo vojnom području.

Znači da u takvim opštim okvirima treba da pristupimo doktrini nacionalne odbrane koja nam, određena od politike i razuma oličenog u državi prema Klauzevicu, omogućava da stvarno zaštitimo nacionalne interese Republike Argentine i odvratimo svakog mogućeg napadača koji bi nastojao da postigne korist na račun naše suverenosti.

Smatramo da doktrina odbrane Argentine treba da polazi od definicije nacionalne odbrane kao široke celine u kojoj su oružane snage samo jedan deo i da ta doktrina, kao što smo rekli, treba da bude sračunata na odvracanje, što će reći da treba da teži onom nivou pripremljenosti, organizacije i opremljenosti naših oružanih snaga koji će odvratiti od napada svakog potencijalnog agresora, jer bi znao kakve ga represalije čekaju.

Sprečavanje rata je cilj naše politike odbrane, a ako rat izbije da budemo spremni da delujemo da bi postigli povoljan mir. Odvracanje nas primorava da održavamo jedan kapacitet minimalno potreban da bi se sprečilo da bilo koji potencijalni neprijatelj započne neprijateljstvo. Takođe treba da budemo spremni da uništimo vojni kapacitet neprijatelja u određenom trenutku ako odvracanje propadne i rat izbije. Te smernice udaraju pečat jednoj globalnoj politici koja argentinskoj državi treba da omogući da pregovore o okončanju rata vodi u snažnom položaju. U tome okviru doktrine odvracanja, a ne agresije, treba zajedno sa drugim zapadnim zemljama

sa kojima smo spojeni filozofskim, kulturnim i političkim vezama, da težimo ka jednoj vrsti asocijacije za odbranu zajedničkih interesa i ciljeva. Kažemo asocijacija, jer smatramo da struktura te vrste omogućuje da efikasnije očuvamo određeni sistem slobodarskih i demokratskih vrednosti. Poznata iskustva iz drugih delova sveta dobro pokazuju valjanost ovog što smo rekli, a svedoci smo istorijske propasti modela zasnovanih na odnosima potčinjenosti i podeli zadataka, što ponižava nacionalno dostojanstvo jedne ili više strana uključenih u ovakve šeme.